

Sempozyum

**MUDANYA MÜTAREKESİ'NİN 85. YILDÖNÜMÜ
SEMPOZYUMU (MUDANYA, 5-6 EKİM 2007)**

Kemal ARI*

Özet

Mudanya mütarekesi Türk halkının 20. yüzyılın emperyalist güçleri karşısındaki ulusal bir zaferi olarak görülmelidir. O, Türk ve Yunan ordusu arasındaki savaşı sona erdirmiş olmasından ötürü, Türk Bağımsızlık Savaşının en önemli evrelerinden biri sayılmalıdır. Bu ateşkes, yalnızca Osmanlı imparatorluğunun sonu anlamına gelen Mondros Mütarekesini geçersiz kılmakla kalmamış, ayrıca modern Türkiye'nin temelini atan Lozan anlaşmasının koşullarını hazırlamıştır. Türk Bağımsızlık Savaşı, hem sultan-halife tarafından yadsınmış olan "Ulusal Egemenlik" için bir mücadele, hem de emperyalist uluslar tarafından ele geçirilmiş "Ulusal Bağımsızlık" için bir başkaldırı idi. Dolayısıyla, Türkün özgürlük tutkusunu anlayabilmek için özgürlüğün somut ifadesi olan Mudanya mütarekesinin incelenmesi zorunludur. Bu ateşkes ile Türk halkı özgürlüğün kendi varoluşunun özü olduğunu ve sonsuza dek öyle olacağını kanıtlamıştır. Aşağıdaki makale her biri Mudanya mütarekesinin farklı yönlerine ilgi gösteren değişik gözlemleri içermektedir.

Anahtar Kelimeler. *Mudanya Mütarekesi, Türk Kurtuluş Savaşı, Emperyalizm.*

**SYMPOSIUM CONCERNING 85th ANNIVERSARY OF MUDANYA
ARMISTICE (MUDANYA, 5-6 OCTOBER 2007)**

Abstract

Mudanya armistice must be considered as a national victory of Turkish people against imperialist powers of 20th century. It has to be esteemed one of the most important period of Turkish War of Independence due to the fact that it ended the war between Turkish and Greeks army. This armistice not only nullified Mondros armistice meant the end of Ottoman empire, but also prepared condition for Lausanne treaty which has laid a foundation of modern Turkey. Turkish War of Independence was both a struggle for "national sovereignty" denied by sultan-caliph and a revolt for "national independence" that was captured by imperialist nations. So in order to understand Turkish passion for freedom it is necessary to examine Mudanya armistice that is concrete expression of freedom. With this armistice, Turkish

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü, (kemal.ari@deu.edu.tr).

people have proved that freedom is essence of their existence and will be so forever. The article below contains different observation concerning Mudanya armistice, each of which pay attention different aspects of it.

Key Words: *Armistice of Mudanya, Turkish War of Independence, Imperialism.*

“*Ateşkes bırakışmalarının genellikle kıyı yerleşim yerlerinde yapılması gibi ilginç bir durum var*”.

Prof. Dr. İzzet Öztoprak, konuşmasının başlangıcında bu yorumu yapıyordu.

Bir rastlantı mı bu? Gerçekten de en azından son iki yüzyılda bırakışma metinlerinin önemli bir kısmı, kıyı kentlerinde imzalanmış. Bunun nedeni, deniz aşırı savaş yüzünden orduların uzak yerlerde savaşmaları ve bırakışma görüşmelerini gerçekleştiren kişi ya da kurullara deniz yolunun sağladığı kolay ulaşım olanakları olmalı.

Bulgarlar, Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren Selanik Antlaşması'nı 29 Eylül 1918'de imzalayarak savaştan çekildiler¹. Selanik bir kıyı kentiydi. Oysa Almanlar, bırakışmalarını 11 Kasım'da Rethondes'te imzalayarak savaş dışında kaldılar. Rethondes Selanik'in aksine bir kıyı kenti değil; ama yine de kıyıya yakın bir konumu var. Picardi'ye kıyı bir Fransız kasabası... Küçük bir yerleşim yeri olmasına karşın, Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren en önemli bırakışmaya kendi adını veren Rethondes, haklı olarak bu tarihsel ana tanıklık ettiği için bu işlevi üstlenmiş olmakla hep övündü. Mondros ise bir kıyı kasabasıydı. Bu kasabada imzalanan ve kasabanın adını alan bırakışma, Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın bırakışma isteğinin ardından gündeme geldi. Müttefik Devletler adına Amiral Calthorp ve Osmanlı Devleti Adına Bahriye Nazırı Rauf Bey arasında yapılan görüşmelerden sonra, Osmanlı Devleti'ni ve doğal olarak Türkler'i tarihten silinme noktasına getiren bırakışma 30 Ekim günü imzalandı. Eski Hamidiye kahramanı Rauf Bey, Peyk-i Şevket kruvazöründen inerek, Agememnon zırhlısına girerken, onurlu bir bırakışma yapacağına inanıyordu. Calthorp ile iki denizci olarak, bir incelik ve zerafet gösterisine dönüşen görüşmelerin sonunda Rauf Bey antlaşmayı imzaladı. Calthorp, onu rahatlatmak için bir güvence mektubunu Rauf Bey'e vermişti; oysa bu mektup İngiliz Hükümeti'ni hiç de bağlamayan, yasal yönü olmayan, bütünüyle kişisel sözleri içeren bir mektuptu. Rauf Bey, antlaşmayı imzaladıktan sonra, Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya yazdığı mektubunda, imzalanan bırakışma metnini tekrar kazanımı olanaklı olmayan kötü sonuçları önleyecek bir bırakışma olarak nitelendiriyor ve onu kabul edilebilecek noktaları içeren bir metin olarak görüyordu².

Oysa gelişmeler hiç de Rauf Orbay'ın düşündüğü gibi olmadı. Öyle ki kendisinin de içinde bulunduğu bir süreçte, Türk Ulusu, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde, üç buçuk yıl süren yeni bir savaş vermek zorunda kaldı. Bu savaş, hem sultan ve halifeye karşı ulusal egemenlik, hem de emperyalizme karşı verilen bir tam

¹ Bkz: Kemal Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, Gnkur yay., Ankara, 1997, s.379.

² Kemal Arı, *a.g.e.*, s.394; Ali Fuat Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, TDT Enst. Yay., Ankara, 1948, s.63.

bağımsızlık savaşıydı. Egemenliğin iki boyutunda birden bir büyük savaşım ve dönüşüm yaşanıyordu. Mondros Bırakışması adım adım süren ve yayılan işgallere engel olamadığı gibi, onları kolaylaştıran olanakları bağlaşıklık devletlere sunuyordu. 15 Mayıs 1919'da İzmir kanlı biçimde işgal edildi. Bu işgalin Anadolu'daki etkileri umulanını üzerinde oldu. Türk Ulusu, ulus bilinci etrafında kenetlenerek, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde bir bağımsızlık ve özgürlük savaşına yönelmişti. Bu uğurda bir dizi muharebeler gerçekleşti: Önce I. Ve II. İnönü Savaşları, onu izleyen dönemde Eskişehir-Kütahya Savaşları, ardından 22 gün 22 gece sürmüş kanlı Sakarya Savaşı ve son olarak Büyük Taarruz... Tarihsel dönüm anı olan Başkumandanlık Meydan Muharebesi ve Mustafa Kemal Paşa'nın çok bilinen o ünlü tarihsel emri: "*Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileril..*"

Ordular, 9 Eylül günü, İzmir'e girdiler. İzmir Hükümet Konağı'na Yüzbaşı Şerafettin tarafından Türk bayrağı çekildi. Türk bayrağının al kırmızı rengi, Akdeniz'in mavi sularında yansıyor, gölgesi suyun yüzünde oynaşırken Türk yurdu tutsaklıktan kurtulmanın son aşamasına gelmiş bulunuyordu.

Ordular savaşıyorlar; kimi zaman yıllarca süren kanlı boğazlaşmaları gerçekleştiriyorlar. Sonunda taraflardan biri, gücünün tükendiğini düşünüyor ve ateşkes isteğinde bulunuyor. Kişi ya da kurullar bir araya gelip, bırakışmanın koşullarını belirliyorlar. Savaş durumu bitiyor ve barış görüşmelerine geçiliyor. Kuşkusuz, her bırakışma metni, savaşan taraflar için yeni umutlar yaratır. Yeni bir fırsatın doğduğunu düşünen halklar, rahat bir nefes alır ve barışı arzular. O zamana değin Türk tarafının barış isteği, batılı güçlü devletlerce hep geri çevrilmiş, Türk istekleri görmezden gelinmişti. Oysa şimdi roller değişmiş, barışı isteyen karşı taraf olmuştur.

Ve Mudanya...

Güzel bir tatil kasabası... Bursa merkeze yaklaşık 40 km uzaklıkta bulunuyor. 5 Ekim günü, Bursa'dan çıkıp, son derece düzgün bir otoyoldan, tatlı kıvrımları izleyerek Marmara'nın mavi sularını gördüğümüzde, güneş tepede bir başka türlü gülümsüyor, mavinin en güzel tonunun kucığına düşmüş deniz bir atlas gibi kıyıda uzanıyordu. Uğur Mumcu Kültür Merkezi, ilçenin ortasında, heyecanlı bir koşturmaca tanıklık ediyordu. Mudanya da tıpkı Selanik ve Mondros gibi bir kıyı kentiydi. 85 yıl önce Türk-Yunan, hatta Türk-Bağlaşıklık ülkeleri arasında süregelen savaşı Mondros bitiremedi; bu haklı ün, bu güzel kasabaya nasip oldu. Türk Delegeleleri adına Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ile İngiltere adına Harrington, Fransa adına Charpy ve İtalya adına Mombelli bu güzel kasabada, tarihin tanıklık ettiği bu en önemli antiemperyalist savaşı bitiren bırakışma metnini imzalamışlardı. Türkiye'nin değişik yerlerinden gelen bilim insanları, Mudanya bırakışmasının 85. Yıldönümü'nü ele alan bir sempozyuma bildirimlerini sunmak üzere geldiler. Onların önemli bir kısmı kaldıkları otelden, kültür sarayına doğru yürüyerek geldiler. Sahil yolu kıyı boyunca uzanıyor ve kenti bir uçtan öteki uca kucaklıyordu. Tarihsel olaylara tanıklık etmiş İmrallı birkaç mil açıktaki... İki önemli olayla kamuoyu tarafından hep anımsandı bu ada. İlki, 27 Mayıs'tan sonra Demokrat Partililer tutuklandı, şu anda da PKK terör örgütünün başı Abdullah Öcalan tutuklu bulunuyor. Yürüyüş yolunun hemen kıyısında, sıkı güvenlik önlemleriyle, İmrallı'ya gidecek ilgili kişilerin ancak gidişine izin verildiği bir geçici

iskelenin önünden geçiliyor. Sempozyumun yapılacağı yere yaklaşırken, kıyı ile kıyı yolu arasındaki parçada üç katlı, güneş altında pırıl pırıl parlayan beyaz boyalı mütareke binası görünüyor. Bu tarihi konak, ulusal kurtuluş savaşını bitiren tarihsel görüşmelere tanıklık etmiş olmanın gururuyla, ilçenin meydanına doğru mağrur bakıyor.

Görüşmelere 3 Ekim’de başlanmıştı. İsmet Paşa, 2 Ekim’de Mudanya’ya geldi. Bursa’da başta Fevzi Paşa olmak üzere, Ulusal Kurtuluş Savaşı’nın ünlenmiş komutanlarından önemli bir kısmı, bir danışma kurulu gibi toplanmıştı. İtilaf Devletleri generallerinden İngiliz General Harrington, Fransız Charpy ve İtalyan Mombelli, İstanbul’dan bir savaş gemisiyle Mudanya’ya gelmişlerdi. Ünlü Fransız diplomat Franklin Bouillon da, Ankara’nın İstanbul’daki siyasi temsilcisi Hamit Bey’le birlikte Mudanya’ya gelip İsmet Paşa ile bir görüşme yaptı. O, İzmir’de Mustafa Kemal Paşa ile de bir görüşme yapmıştı; bu nedenle, bırakışmada öncelikli konularla ilgili öngörülerini vardı. Yunan temsilcisi Mazarakis, savaşta ordularını yitirmiş bir ülkenin temsilcisi olarak Mudanya’da bulunuyordu. Bırakışmaya katılıp katılmaması önemli bile görülüyor, bu nedenle görüşmeler boyunca çoğu zaman, konağın açıklarında bir savaş gemisinden bırakışmayı izlemeye çalışıyordu. Görüşmelerin başladığı ilk gün, Türk delegasyonu başkanı İsmet Paşa, konferansa başkan olarak seçildi. Bırakışma metni uzun tartışmalardan sonra son biçimini aldı. Başta Anadolu’nun ve Doğu Trakya’nın boşaltılması konuları olmak üzere, İstanbul’un ve boğazların durumu, Karaağaç’ın Türkler’e geri verilmesi gibi iki taraf arasında sorun olan pek çok konu ele alındı ve belli ilkelere uzlaşmaya varıldı. 11 Ekim günü, uzlaşılan metin İsmet Paşa, Charpy ve Mombelli tarafından imzalandı. Türlü çalkantılar ve siyasal depremler yaşandıktan sonra bir askeri darbe sonunda kurulmuş olan Yunan Hükümeti bırakışmayı kabul ettiklerini ancak 14 Ekim’de açıklayabildi.

Aradan tam 85 yıl geçtikten sonra, tarih yeniden bu önemli tarihsel olaya tanıklık ediyordu. Türkiye’nin değişik yerlerinden gelen bilim adamları ve araştırmacılar, bu sempozyumda, Mudanya Bırakışması’nı değişik yönleriyle ele aldılar.

Sempozyum üç oturum biçiminde düzenlenmişti. İlk gün iki, ikinci gün de bir oturum yapılacaktı. 5 Ekim günü, şık ber salonda, saat 10.30’da sempozyum açıldı. Saygı duruşundan sonra açılış konuşmaları yapıldı. Mudanya Kaymakamı Ali Çınar, Mudanya Belediye Başkanı Erol Demirhisar ve Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof.Dr. Mustafa Yurtkuran birer konuşma yaparak, kent için bu tarihsel günün önemini anlattılar. Prof.Dr. Mustafa Yurtkuran, güncel konulara da dikkat çekerek, “*Namaşa bile Arapça çağırıyoruz.. Eğer insanın ibadete kendi dilinde çağırılması haksız bunu en çok hak eden de Türk Milletidir*” sözleriyle ilgi çekici bir çıkış yaptı. Prof.Dr. Ergün Aybars ise, Mudanya Bırakışması’nın Türk tarihi için anlamını ele aldı. Batılı sömürgeci güçlerle, Türk Ulusu arasında yaşanan savaşımın, bugün de bitmediğini, sömürgeci kafa ve ruhun hala değişmediğini tarihsel örnekler vererek ele aldı. Haçlı Seferleri’nden, AB Sürecine kadar uzanan geniş tarihsel akış içinde, haçlılık ruhunun, politikalara yansımış biçimini, bu ruhun Ortaçağ Avrupa’sında ne türlü derin travmalar ve katliamlara neden olduğunu ele alan Prof. Dr. Ergün Aybars, günümüzde batı dünyasının politikalarında bu ruhun etkilerinin görüldüğünü vurguladı.

Öyleden sonraki ilk oturumun başkanı Bilkent Üniversitesi'nden Prof. Dr. Özer Ergenç'ti. Mudanya Bırakışması'nın tarihsel önemine ele alan, bu etkinliklerin önemini vurgulayan bir konuşma ile oturumu başlattı. İlk oturumun konuşmacıları Prof.Dr. Yusuf Oğuzoğlu, Prof. Dr. Cemalettin Taşkiran, Gazeteci Yazar Yılmaz Akkılıç, Prof. Dr. Tayyar Arı'ydı. Aslında Prof. Dr Yusuf Oğuzoğlu, sabah açış konuşmalarında konuşacaktı; ama Prof. Dr. Yaşar Akbıyık, bildirisini sunmak üzere gelemedi. Bu nedenle, Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu'nun bildirisi, birinci oturuma alındı. Prof. Oğuzoğlu'nun bildirisi "*Yeni Türk Devleti'ni Mudanya Süreci'nde Savunan İki Devlet Adamı: Gazi Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa*" adını taşıyordu. Oğuzoğlu'nun üzerinde durduğu konu, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yalnız bir komutan olmayıp, akılcı bir strateji uygulayan iyi bir devlet adamı oluşuydu. Bu aslında bilinmedik bir şey değildi. O'nun yaşantısının her aşamasında bunu görmek olanaklıydı. Bu durum, Mudanya Bırakışması sürecinde de ortaya çıkmıştı. Mustafa Kemal Paşa, daha İzmir'deyken, bir yandan kendisini ziyarete gelen batılı devlet adamlarıyla görüşmeler yapıyor, diğer yandan, batılı ülkelerle başta Doğu Trakya sorunu olmak üzere, pek çok konuda sert diplomatik savaşımın içinde yer alıyordu. İsmet Paşa'nın bırakışma sürecinde, Türk tarafını temsil eden bir diplomat olarak ortaya çıkışı, kuşkusuz Mustafa Kemal Paşa'nın başarısıydı. İsmet Paşa ile başta İngiliz General Harrington arasında sert görüşmeler yapılırken, tıpkı Lozan'ı anımsattığı gibi, Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa arasında yoğun bir temas ve ilişki gözlemleniyordu. Sanki bu iki tarihsel kişilik, önemli bir tarihsel ana el koymuşlar, ona biçim veriyorlardı. İki paşa, bırakışma sürecinde neredeyse 24 saatlik yoğun iletişime geçmişlerdi. Bu iletişim yoğunluğunda doğru bir strateji oluşturulmuş ve mütteliklerin çelişkileri ortaya konulmuştu. Bursalı gazeteci Yılmaz Akkılıç ise "*Mudanya'nın Kurtuluşu*" adlı bildirisinde, ilçenin kurtuluşunu daha çok anılara dayanarak anlattı. 10 Eylül'de Bursa kurtulmuş, Mudanyalılar düşmanın bozgun haberini alınca, kasabayı bütünüyle terk ederek, yakın köylere ve bahçelere dağılmışlardı. Mudanya'ya ilk giren, Yüzbaşı Abidin Bey'di. 11 Eylül günü saç sakalı birbirine karışmış olarak Mudanya'ya giren Abidin Bey'in görevi, Yunan Ordusu'nun ricat hattını kesmekti. Akkılıç, daha çok anılardan hareket ederek anlattı Mudanya'nın kurtuluşunu. Top ve mitralyöz sesleri kesilmiş, savaş Mudanya tepelerinden aşmış, Bandırma'ya doğru gitmişti. Halit Paşa'nın kente girdiğinde, karşısında eli silahlı Türkler'i bulmuştu. Her türlü olasılıktan kuşkulanıp kendisini silahla karşılayanlardan ellerindeki silahları atmalarını isteyen Halit Paşa'ya A.Galip Tokça şöyle yanıt vermişti: "Biz Mudanyalıyız. Hasretle sizleri bekleyen ve sizin için gece ve gündüz dua eden Mudanyalıyız"

"Biz Mudanyalıyız!"

Evet, Mudanya gibi güzel bir kentte, böylesine zengin bir tarihe sahip olmak, her Mudanyalı için bugün de "*Biz Mudanyalıyız*" diyerek övünülecek bir durum olsa gerek...

Prof. Dr. Cemalettin Taşkiran'ın bildiri konusu: "*Mudanya Müttarekesi Sürecinde Yunanistan'ın Niyeti*" başlığını taşıyordu. Yunanistan sonuçta bu savaştan yenik çıkmıştı. Bırakışma görüşmeleri TBMM Hükümeti ile, İtilaf devletlerinden İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yapılıyordu. Yunan ordusu bu görüşmelerde yer almamıştı; çünkü Yunan ordusu imha edilmiş sayılıyordu. Katılsa bile, ancak gözlemci olarak

katılabilir. İzleyici olarak katıldığı için bu anlaşmaya imza koysa da olurdu koymasa da.. Yunan Heyeti General Mazarakis ve Albay Sarıyanis'ten oluşuyordu. Mudanya'ya konferansın ancak ikinci günü Kızılhaç'a ait bir gemiyle, öyleden sonra gelebilmişlerdi. Doğu Trakya'nın boşaltılmasının konuşulduğunu öğrenince, bu yolda varılacak bir karara asla katılmayacaklarını açıklamışlardı. Ama onları kim dinliyordu ki... Kamuoyunda, Yunanistan'ın bu savaştan sonra zaten Doğu Trakya'yı boşaltma yönünde bir niyetlerinin olduğu varsayıyordu. Oysa bu yanlıştı. Yunanlılar, Büyük Taarruzla yaşadıkları ağır şoku atlattıktan sonra, bir toparlanma dönemine girmişler ve askeri durumu düzeltmek için girişimlerde bulunmuşlardı. Bu çabaların baş mimarı Triyandafilakos'tu. Askeri yeniden toparlama derdinde olan bu yeni savaş bakanı, merkezi Lüleburgaz ya da Babaeski olan yeni bir ordu komutanlığı kurma niyetindeydi. Ona göre, Trakya mutlaka bir bütün olarak elde tutulmalıydı. Yoksa bütün Makedonya tehlikeye düşerdi. Nitekim ihtilal komitesi de şu sözleri söylemişti: *"Biz, Trakya'nın kaybını önlemek için ihtilal yaptık. Bütün gayretlerimiz bu vilayetin Yunanistan'da kalması içindir"*.

Oturumun son konuşması Prof. Dr. Tayyar Arı'ya aitti: *"Türkiye Aleyhindeki Kutsal İttifak: Amerika'da Yunan ve Ermeni Lobileri"*... Mudanya mütarekesinin yıldönümüne denk gelen bu sempozyumda konusu doğrudan Mudanya bırakılması olmayan tek bildiri Tayyar Arı'ya aitti. Ortadoğu üzerine çalışmalarını ün yapmış olan araştırmacı, tarihsel süreçten hareketle, güncel olarak da Türkiye'ye karşı işbirliği içine giren Amerika'daki Yunan ve Ermeni lobilerini ele aldı.

Öyleden sonraki ikinci oturumdaki konuşmacılar Doç. Dr. Saime Yüceer, Doç.Dr. Kemal Arı ve Yrd. Doç.Dr. Mehmet Kaya idi. Oturum başkanı Prof.Dr. İzzet Öztoprak'tı. Prof. Öztoprak, bırakışmalar için bir gözlemini anlatarak açtı oturumu: *"Ateşkes bırakışmalarının genellikle kıyı yerleşim yerlerinde yapılması gibi ilginç bir durum var"*.

Saime Yüceer'in bildirisi *"Yirmialtı Ağustos'tan Onsekiz Eylül'e Barışa Giden Yolda Yaşanan Gelişmeler"* başlığını taşıyordu. Araştırmacı, süreci değerlendirirken, geniş bir bakış açısından hareket etti. Türkler, niçin bu kötü durumla karşılaşmışlardı? Barışa giden yolda 30 Ekim 1918'den buyana, emperyalist ülkelerin güdümündeki Yunanistan'ın Anadolu macerasına yönelişinden başlayarak, Mustafa Kemal Paşa'nın bu emperyalist saldırılara karşı izlemiş olduğu stratejiyi ele alan Doç.Dr. Yüceer, ağırlıklı olarak Büyük Taarruz'dan sonra yaşanan gelişmelere yer verdi. Ve kurtuluş... Hem de o günleri yaşayanların ağzından... *"Bir çift öküzümüz, 22 tane koyunumuz vardı. Onları çıkardık, salverdük. Yunan askerleri de bu tarafa doğru geliyorlar. Geldiler. Para istediler. Babamın da 20 kuruşu varmış, parayı veriyor tabii... Ondan sonra gidiyorlar... Yeniden gâvur geliyor, babamı alıyor yanımdan. Ben yalnız kaldım.."* Böyle anlatıyordu Bursa Çağlayan Köyü'nden 1907 doğumlu İbrahim Akşit o günlere ilişkin tanık olduğu şeyleri *"Sonra bizim cami var ya bunun yanında; tutuyorlar, yatırıyorlar babamı. Kesiyorlar, koyun keser gibi kesiyorlar boynundan. Öylece kalıyor orada"*.

Doç. Dr. Kemal Arı'nın konusu ise *"Mudanya Bırakışması'na Giden Yolda İzmir ve İzmir Kamuoyu"* adını taşıyordu. İzmir, tarihinde yalnızca işgale ve kurtuluşa tanıklık etmemişti. Aynı zamanda, Yüzbaşı Şerafettin Bey'in Hükümet konağına gönderi çekmesinden ve kurtuluşu bütün dünyaya ilan etmesinden sonra, barış yolunda ilk

girişimlere de tanıklık etmişti. 9 Eylül'den sonra kol kol süvariler ve piyade İzmir'e doğru akarken, paşalar da İzmir'de toplanmışlardı. İzmir kamuoyu kâbus dolu bir düşten sıyrılıyor gibiydi. İşgal döneminde sansürle susturulmuş bir basın vardı. *Türk Sesi, Ahenk, Hizmet, Türk İli, Şark* gibi önemli gazetelerin yayın yaptığı İzmir basın yönünden göreceli olarak ileri bir noktada bulunuyordu. O zamana kadar ulusal konularda sesini çıkaramayan basın, kurtuluştan hemen sonra, kabaran bir ulusçu duygu ile konular üzerine eğilmişti. Aynı şey, İzmir halkı için de geçerliydi. Süvarileri artık bağrularına basan İzmirli, sanki bir ölüm duygusundan sıyrılıyor ve yeniden yaşam buluyor gibiydiler. Oysa kenti bekleyen yığınla sorun vardı. Büyük yangın, felaketzede ve harikzedeler, dur durak bilmeyen kente yönelik göçler; Rumlar'dan kalan terk edilmiş malların (emval-i metruke) sorumsuzca yağmalanması, çılgınca artan fiyatlar... Ve böyle bir ortamda, devlet ricali ağırlıklı olarak bu kentteydi. Hatta Mustafa Kemal Paşa İzmir'e geldiği gün, rıhtımda halkın şenliklerini izlerken, bulunduğu gemiden gelen bir İngiliz bahriye subayı, hükümetine karşı savaş halinin olup olmadığını soran bir pusula uzatmış, Mustafa Kemal Paşa şu yanıtı vermişti: "İngilizler'le barış halinde değiliz". Barış gerekliydi. Bunu hem itilaf tarafı istiyordu hem de Türk tarafı. Oysa bu Türkler için, kabul edilebilir onurlu bir barış olmalıydı. Ordular, bir yandan Çanakkale yönüne doğru ilerliyordu. Böyle bir zamanda, başta ünlü Fransız diplomat Franklin Boullion olmak üzere, batılı diplomatların biri gelip biri gidiyor, barış koşullarını öğrenmek istiyorlardı. Bütün bu gelişmelere koşut olarak, askeri olaylar da geliyordu. Bütün bu süreçlerde, İzmir bu tarihsel oluşumlara ev sahipliği yapıyordu: "O zamana değin, işgal yıllarının baskıcı ve sansürcü uygulamalarıyla sessiz kalan basın, bir ulusal uyanış psikolojisi ile sorunları irdeler bir tavır içine girmiştir. Bunda kuşkusuz kaos ortamının belirlediği koşulların da etkisi vardır. Bu açıdan İzmir, Mudanya'ya giden süreçte, önemli bir dönemeç noktası oluşturmuştur"...

Bu oturumun son konuşmacısı olan Yrd. Doç. Dr. Mehmet Kaya, "Mondros Müttarekesi'nden İşgale Kadar Bursa'nın Sosyal ve Ekonomik Yaşamına Dair Gözlemler" adlı bildirisini sundu. Mondros bırakışmasından sonra başta asayiş olmak üzere, pek çok konuda kötüye gidiş vardı. Jandarma güvenliği sağlamada büyük sorunlarla karşılaşılıyordu. Yokluk ve buna dayalı olarak ortaya çıkan iaeşe sorunu dayanılmaz ölçütlere ulaşmıştı. Görevi kötüye kullanma gibi yasal olmayan uygulamalar, yerel yöneticiler arasında yaşanan anlaşmazlıklar, görülen firar olayları, bu konularla ilgili tutuklamalar dönemin en esaslı sorunlarıydı. Bu sorunlar olurken, Heyet-i Nasihalar'ın çalışmalarına koşut olarak, *Anadolu Heyet-i Nasihası'nın* 16 Nisan'da Mudanya'ya gelişi ve Ali Paşa'nın ve Şehzade Abdurrahman Efendi'nin padişahın selamlarını iletmesi ve halka sabır ve sükunet önerisi.. Ve nihayet Batı Anadolu kongreleri, Vali Kürt Mustafa Meselesi, kurulan cemiyetler ve bu dönemde Bursa'nın genel sosyo ekonomik konuları bildiride ele alındı.

Sempozyumun üçüncü oturumu 6 Eylül cumartesi günü, saat 10.30'da başladı. Dr. Dişlen İnce Erdoğan'ın bildirisini "Mudanya Müttarekesi Öncesi Yaşanan Gerginliklerin Ulusal Basına Yansımaları" adını taşıyordu. Araştırmacı, ağırlıklı olarak *Saday-ı Hak* gazetesine dayanarak bildirisini sundu. Bunun yanı sıra *Ahenk, Şark* gibi gazetelerin yanı sıra, *Yeniğin, Vakıf, İdam, Hâkimiyet-i Milliye* gibi Ankara ve İstanbul basınından

da yararlanmıştı. Mudanya bırakılması öncesinde yaşanan gergin süreç, basına dayalı olarak ele alındı.

Fulya Düvenci Karakoç'un bildiri ise; *"Mudanya Mütareke Günliüğü ve Ateşkes Anlaşması"* başlığını taşıyordu. Gün gün, Mudanya bırakılmasına giden süreçte yaşanan olayların ele alındığı bildiri derinlemesine bir analiz yapmamakla birlikte, kronolojik olarak tarihsel oluşumu ele almayı amaçlamıştı.

Son oturumun son konuşması Araş. Gör. Seher Boykoy'undu: *"Mudanya Mütarekesi Sonrasında Rafet Paşa'nın İstanbul'daki Faaliyetleri"*... Mudanya bırakılmasının getirdiği en önemli sonuçlardan birisi Doğu Trakya'nın Türkler'e teslimiydi. Bu görev, TBMM adına, Refet Paşa'ya verilmişti. Refet Paşa, 19 Ekim 1922'de Gülnihal Vapuru ile İstanbul'a gelmiş ve burada halk tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştı. Refet Paşa, Trakya'nın müttefiklerden teslim alınmasını sağlamak, İstanbul'daki Türk idaresini kurmak, bu süreçte ortaya çıkan sorunları çözüme kavuşturmak gibi bir görev üstlenmişti. Bu çerçevede Doğu Trakya'nın güvenliğini sağlamak üzere 8.000 jandarmanın Doğu Trakya'ya taşınması gerekiyordu. Bu gücün bölgeye gönderilmesi için, İstanbul üzerinden hareketi gerekliydi. Paşa, müttefik güçlerle görüşerek, bu sorunu çözmüş, ayrıca bu güç, güvenliği sağlamaya yetmediğinden, toplanacak sivil halka silah ve cephane dağıtarak bu eksiklik giderilebilmişti. Refet Paşa bunların yanı sıra Yunanlılar'ın yaptığı mezalimi belirlemek için *Mezalim Tesbit Komisyonları* kurulmasını da sağlamıştı.

Toplantı bittiğinde, Mudanya Belediye Başkanı Erol Demirhisar'ın sesi duyuldu: *"Bırakılma Mudanya'da yapılmış, ama Doğu Trakya kurtarılmış!"*

Bu yalnızca bir espriydi; ama belli ölçüde bir gerçeği de ifade ediyordu. Türk süvarileri Çanakkale'ye dayandığında, bütün Anadolu süvarilerin kılıçlarıyla sömürgeci ordulardan ayıklanmıştı. Mudanya Bırakılması ile süngüyle kazanılan bu topraklarda savaş durumunu sona erdirirken, İstanbul'un ve Doğu Trakya'nın süngüsüz kurtuluşunu sağlıyor, Lozan'a giden yolu açıyordu.

Mudanya'da güneş gerçekten de farklıydı. Yıllar sonra bir utkuyu kucaklıyor gibiydi. Etkinlik, son derece güzel bir ortamda, ciddi bir aksamaya tanık olunmadan gerçekleştirildi. Bu etkinlikleri gördükçe, insan kendi kendine düşünmekten geri kalamıyor: Türkiye güzel bir ülke, insanları son derece aydınlık yüzlü; buna hiç kuşku yok. Olanak sağlandığında her zaman ve her ortamda güzel şeyler başarılabilir. Her şey çok güzeldi; elbette 6-7 Ekim gecesi geri dönüşte otobüste üzerime devriliveren bir bardak kaynar suyun neden olduğu yanıkların verdiği dayanılmaz acıların dışında...